

ULAKBİM ULUSAL AKADEMİK SİTE LİSANSI

Cem SARAÇ*

“Bilgi”nin ekonomik bir değer olduğu günümüzde bilgi teknolojileri, bilgi altyapısı ve bilgi hizmetlerine yapılan yatırımlar, bilimsel ve teknolojik buna bağlı olarak da ekonomik gelişme için stratejik bir önem taşımaktadır. Bu nedenle, ülkemizdeki bilimsel iletişim sisteminin etkinleştirilmesi için ulusal bilgi altyapısı ve bilgi hizmetleri ile ilgili gerekli yatırımların yapılması gerekmektedir.

Kuruluş kanununa göre temel amacı; “Türkiye’de müspet bilimlerde araştırma ve geliştirme faaliyetlerini ülke kalkınmasındaki önceliklere göre geliştirmek, özendirmek, düzenlemek ve koordine etmek; mevcut bilimsel ve teknik bilgilere erişmek ve erişilmesini sağlamak” olan TÜBİTAK, bu bağlamda önemli bir görev üstlenmektedir. Bu görevin yerine getirilmesinde için ise, TÜBİTAK’a bağlı bir teknolojik kolaylık merkezi olan Ulusal Akademik Ağ ve Bilgi Merkezi (ULAKBİM) Haziran 1996’da kurulmuştur. ULAKBİM’in temel misyonu; “üniversiteler ve araştırma kurumlarının etkinliğini ve üretkenliğini artırıcı bilgi gereksinimlerinin karşılanmasında; doğrudan ya da dolaylı olarak başta bilgisayar ağları olmak üzere bilgi teknolojisi desteği bağlamında bilgi ve belge erişim hizmetleri sağlamaktır.”

Bu genel yaklaşım doğrultusunda ULAKBİM’in temel görevleri;

- Kurumsal kullanıcıları birbirine ve küresel bilgisayar ağlarına bağlayan etkileşimli, yüksek hızlı ve yeni teknolojilere açık bir eğitim ve araştırma ağı kurmak ve işletmek,
- Geleneksel yöntemler ve gelişen bilgi teknolojileri aracılığı ile Türkiye’deki araştırmacıların bilgi gereksinimlerini karşılayacak ve bilgi üretimine yardımcı olacak bilgi hizmetleri sunmak ve bilgi hizmetlerinin ulusal ölçekte yaygınlaştırılması yolunda çalışmalar yürütmektir.

ULAKBİM, ulusal bilgi alt yapısının oluşturulması ile ilgili iki temel bileşen olan *Bilgi Otoyolu* ve *Bilgi Hizmetleri/İçerik* kapsamında, kurulduğu günden bu yana, ülkemizdeki tüm üniversiteler adına ulusal akademik ağ alt yapısının oluşturulması, dünya standartlarında geliştirilmesi ve uluslararası ağlar ile etkileşimli hale getirilmesi yönünde çalışmalar yürütmekte, bunun yanı sıra geleneksel ve

* Prof.Dr. ; TÜBİTAK-ULAKBİM Müdürü. YÖK Binası. B5 Blok Bilkent 06539
Ankara (cem@ulakbim.gov.tr).

elektronik yöntemleri kullanarak ulusal ve uluslararası bilgi ve belge erişim hizmetleri sunmaktadır.

Ayrıca, ULAKBİM tarafından kurulan *Ulusal Akademik Ağ (UlaNET)* alt yapısı üzerinden sunulacak temel elektronik bilgi kaynaklarına tüm ülke çapında yaygın erişim olanaklarının, UlaNET örneğinde olduğu gibi, ULAKBİM tarafından sağlanması, ülkemizdeki eğitim ve araştırma faaliyetlerinin etkinliğinin artırılması adına yaşamsal bir öneme de sahiptir.

Günümüzde bilgi ve iletişim teknolojilerinde yaşanan gelişmelerle birlikte elektronik yayıncılık tüm dünyada büyük bir hızla yaygınlaşmaktadır. Elektronik ortamda yayınlanan bilgi kaynaklarının sayılarında ve fiyatlarında yaşanan büyük orandaki artışlar, hali hazırda kısıtlı bütçeleri ile hizmet vermeye çalışan kütüphaneleri zor durumda bırakmaktadır. Bütçe kaynakları açısından ülkemizdeki üniversite kütüphanelerinin olanakları dünyadaki örneklerine kıyasla önemli ölçüde düşüktür. Ayrıca ülkemizdeki kütüphane bütçeleri kendi aralarında da büyük eşitsizlikler göstermektedir.

Kullanıcıların bilgi ihtiyaçları ve beklentilerinin de artış gösterdiği günümüz bilgi çağında, ülkemizdeki birçok akademik kütüphane kullanıcılarının ihtiyaç duyduğu birçok temel bilgi kaynaklarına gerek finansal gerekse teknik yetersizlikler nedeniyle erişim sunulamamaktadır. Bu bağlamda ULAKBİM (Ulusal Akademik Ağ ve Bilgi Merkezi), 1997 yılından itibaren içerik hizmetlerinin geliştirilmesi ve ülkemizdeki üniversite ve araştırma kurumlarının bilgi ihtiyaçlarını karşılayacak ulusal bir elektronik kütüphane kurma çalışmalarına başlamıştır. Ancak o yıllarda elektronik bilgi kaynaklarının sağlanmasındaki işbirliği konusunun, ülkemiz ve üniversitelerimiz için yeni olması, toplu lisans ücretleri için gerekli koşulların sağlanmaması gibi nedenlerle ULAKBİM'in girişimi hayata geçirilememiştir.

Bilindiği üzere ülkemizdeki üniversite kütüphaneleri, elektronik bilgi kaynaklarına abonelik işlemlerinde yayıncılar karşısındaki pazarlık güçlerini artırmak amacıyla 1999 yılından bu yana ANKOS aracılığı ile çalışmalar yürütmektedir. Üniversite kütüphanelerinin bütçe kaynakları oranında abonelik yapabildiği mevcut konsorsiyal çalışmalarda birçok akademik kurumumuz gereksinim duyduğu veri tabanlarına ve elektronik dergilere bütçe yetersizlikleri nedeniyle abone olamamaktadır. Bu noktadan hareketle ULAKBİM, temel misyonu ve vizyonu gereği, bilimsel bilgiye erişimde fırsat eşitliği sağlamak ve bilgi erişimini ulusal ölçekte yaygınlaştırmak amacıyla 2005 yılı ikinci yarısından itibaren elektronik bilgi kaynaklarına ulusal lisans aracılığı ile erişim çalışmalarına başlamıştır.

Söz konusu girişimde temel amaç, *TÜBİTAK Bilim Kurulu'nun 19.11.2005 tarih ve 136 sayılı ve Türkiye Bilim ve Teknoloji Yüksek Kurulunun* kararları doğrultusunda, araştırmacılar için öncelikli ve yaygın kullanıma sahip temel elektronik bilgi kaynakları için uluslararası önde gelen yayınevleri ve bilgi üreticileri ile ulusal lisans anlaşmaları yapmak ve ülkemizdeki araştırmacıların bilgi üretim çalışmalarına katkıda bulunmaktır.

Bu kararların ardından, 2006 yılında hayata geçirilen elektronik bilgi kaynaklarına Ulusal Akademik Site Lisansı kapsamında abonelik çalışmaları için ilk olarak, üniversitelerden gelen talepler doğrultusunda yayınevleri ile ulusal lisans görüşmeleri yapılmıştır. Yapılan inceleme ve değerlendirmeler sonrasında ülkemizde en çok talep gören Thomson ISI'nın Web of Science atıf indeksleri (SCI, SSCI, A&HCI) ve mühendislik ve temel bilimler alanındaki araştırmacılar için önemli bir kaynak olan IEEE yayınevinin tam metin e-dergi arşivi (IEEE/IEE Elektronik Kütüphanesi) için Ulusal Site Lisansı anlaşmaları yapılmıştır. Bu anlaşmaların ardından yine alanında önemli bir indeks veri tabanı olan Elsevier - Engineering Village 2 ile Ulusal Akademik Site Lisansı anlaşması imzalanmıştır. Söz konusu temel elektronik bilgi kaynaklarının abonelik maliyetlerinin tümü ULAKBİM tarafından karşılanarak ülkemizdeki tüm üniversitelerin (devlet, özel, vakıf), TÜBİTAK Merkez ve Enstitülerinin, askeri okullar ve polis akademilerin erişimine ücretsiz olarak açılmıştır. İlk yıl anlaşma yapılan veri tabanlarından bir diğeri de tarım, ormancılık ve yaşam bilimleri alanındaki en önemli veri tabanı durumundaki CAB'dir. CAB veri tabanı ülkemizdeki ziraat, veteriner ve ormancılık fakülteleri olan tüm akademik kurumların erişimine açılmıştır.

Bu sayede, üniversitelerimiz ve diğer akademik kurumlarımız kütüphane bütçelerinden sağladıkları önemli ölçüdeki tasarrufları diğer ihtiyaçları için kullanabilir duruma gelmişlerdir. Ayrıca yayınevleri ile sözleşmelerin tek bir merkezden (ULAKBİM) yapılması nedeniyle önemli indirimler sağlanmış ve ülkemiz adına maddi kazanç elde edilmiştir.

Böylece, Ulusal Akademik Ağı (UlakNet) benzer uluslararası ağlar ile eşgüdümlü şekilde günün koşullarına uygun olarak geliştirmekte olan ULAKBİM, bu ağ (UlakNET) üzerinden sunulacak elektronik içeriğe erişimi de üniversite ve araştırma kurumları arasında yaygınlaştırmak yönünde önemli bir girişimi de hayata geçirmiştir.

Ayrıca, Ulusal Lisans ile elde edilen yarar üzerine projenin kapsamı, TÜBİTAK Bilim Kurulu'nun 11.02.2006 tarih ve 139 sayılı Kararı ile, Sağlık Bakanlığı'na bağlı Eğitim ve Araştırma Hastaneleri'ni

de içerecek şekilde genişletilmiştir. Buna bağlı olarak bu hastaneler adına ilk olarak Thomson Scientific firmasının WOS atıf indeksleri için ulusal site lisansı anlaşması yapılmıştır.

Ulusal Akademik Lisans Projesi kapsamında, ULAKBİM'in öncelikleri arasında, ulusal lisans ile abonelik yapılacak kaynakların değerlendirilmesini amacıyla, erişim sunulan Kurumları temsil eden üyelerden kurulan bir "*Danışma Kurulu*" oluşturulması gelmektedir. Bunun için yürütülen çalışmalar tamamlanmış, Kurulun çalışma yönergesi oluşturulmuş ve üyelerin bağlı oldukları üst kurumlardan Danışma Kurulu'nda yer alacak temsilciler istenmiştir.

2006 yılında başlatılan proje, Üniversitelerden ve Eğitim ve Araştırma Hastanelerinden gelen talepler doğrultusunda 2007'de de devam edecektir. Bu amaçla, ilgili kurumların katıldığı eğitim ve tanıtım toplantılarında gelen istekler değerlendirilmektedir.

Özellikle, lisans anlaşması üniversitelerimiz ile yapılan, Elsevier yayınevine ait ScienceDirect e-dergi veri tabanı için oldukça yoğun bir talep bulunmaktadır. Bu nedenle 2007 yılında öncelikle Elsevier Science Direct için Ulusal Site Lisansı yapılması amacıyla bu firma ile görüşmelerimiz devam etmektedir.

Ayrıca Eğitim ve Araştırma Hastaneleri tarafından da yoğun olarak talep edilen bazı e-dergi veri tabanları (Elsevier Health Package, Lippincott W&W, Springer, Blackwell gibi) bulunmaktadır. Bu veri tabanlarının da 2007 yılında hastanelerimize ulusal lisans ile erişime açılması için çalışma ve görüşmelerimiz sürmektedir.

Bu bilgiler ışığında sonuç olarak, ULAKBİM Ulusal Akademik Lisans çalışmaları ile;

- Yalnızca talep edilen ve en temel bilgi kaynaklarına ulusal lisans kapsamında abonelik yapılarak, kütüphanelerin bu kaynaklar için kullandıkları bütçelerini farklı bilgi kaynağı alımlarında kullanabilmelerine olanak sağlanması,
- Tüm kurumların gereksinim duyacakları bilgi kaynaklarına, ulusal lisans erişimi ile abonelik yapılması sonucunda, bilimsel bilgiye erişimde fırsat eşitliği ve araştırma faaliyetlerinin ülke genelinde etkinleşmesi sağlanarak, araştırma ve yayın sayılarında artış ve bütçelerde tasarruf yapılabilmesine imkân yaratılması amaçlanmaktadır.